

ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДАҒЫ ІШКІ АУДИТТИҢ ШЕТЕЛДІК ТӘЖІРИБЕСІ

Қазіргі уақытта ішкі аудит экономикалық қызметтің әртүрлі салаларында кең таралған. Оның мақсаты – белгілі бір уақыт аралығында ұйымдағы істердің нақты жағдайы туралы сараптамалық бағалау және басқару мен өндірістің барлық буындарын жүйелі талдау. Бұл жағдайда тұтастай алғанда жүйенің де, әр элементтің де ұтымдылығы, олардың арасындағы байланыс деңгейі талданады, ұйымның жұмысындағы әлсіз жақтар анықталады және бар кемшіліктерді жою бойынша ұсыныстар беріледі. Тиімділікті, ашықтықты және сәйкестікті қамтамасыз етуге арналған бұл тәжірибе жоғары білім контекстінде ерекше маңызға ие болады. Бұл ретте ішкі аудит жүйесі ақпараттың дұрыстығын қамтамасыз етуге, ұйымның ресурстарын тиімді пайдалануға және қате басқару шешімдерін қабылдау қаупін азайтуға мүмкіндік береді [1].

ЖОО-дағы ішкі аудиттің қызметі басқару рәсімдері мен әдістерін жетілдіру, білім берудің пайдасы мен мақсаттарына қол жеткізу, сондай-ақ қаржылық есептілікті тексеру, қызмет ету мерзімі ішінде жеке қабілеттерін бағалау, дәлелдемелерді тексеру, аудиторлық қорытындылар және т.б. арқылы экономикалық шешімдерді ұсыну және туындаған мәселелерді жою болып табылады. Бұл саладағы шетелдік тәжірибе білім беру процесінің сапасын және оны арттырудың ең жақсы стратегияларын анықтауға, ЖОО-ның ресурстарын басқарудың тиімділігін арттыруға, белгілі бір университеттер контекстінде бейімделуге және қолдануға болатын әртүрлі әдістер мен тәсілдерді қамтып, озық тәжірибелер мен стандарттарды пайдалануға мүмкіндік береді.

АҚШ, Ұлыбритания, Германия, Франция, Канада сияқты жоғары білім беру жүйесі дамыған елдерде жоғары оқу орындарындағы ішкі аудит әдетте халықаралық стандарттар мен ұлттық заңнамаға сәйкес жүзеге асырылады. Ол қаржылық басқарудан бастап тәуекелдерді бағалауға және білім беру сапасының стандарттарын сақтауға дейінгі кең ауқымды қызметті қамтиды.

АҚШ-та жоғары оқу орындарындағы ішкі аудит университетті тиімді басқаруда маңызды рөл атқарады. ЖОО-да әдетте жеке ішкі аудиторлық қызметтер деп аталатын мамандандырылған бөлімдерін құрайды немесе қаржылық қызметке, университеттің заңнамасы мен саясатына тәуелсіз тексеру жүргізу үшін үшінші тарап аудиторларын жалдайды. Бұл қызметтер қаржылық операцияларды бағалауға, оларды талдау, ережелер мен саясатқа сәйкестікке, басқару процестерінің тиімділігіне және этикалық стандарттардың сақталуына, ішкі бақылау жүйелеріне аудит жүргізеді. Аудиторлар ЖОО-ның бюджеттік есептерін тексере алады, салық заңнамасының сақталуын және қаржыландыру мен активтерді қоса алғанда, ресурстарды пайдалану тиімділігін қамтамасыз ете алады. Олардың көпшілігі процестерді автоматтандыру және аналитикалық мүмкіндіктерді жақсарту үшін арнайы бағдарламалық жасақтаманы пайдаланады.

Ұлыбританияда жоғары оқу орындарындағы ішкі аудит әдетте университеттің жалпы бақылау жүйелері аясында жүзеге асырылады. Британдық университеттеріндегі ішкі аудит тәуекелдерді басқару, қаржыны бақылау, қаржылық есеп беру ережелері мен халықаралық ішкі аудит стандарттарын белсенді қолдану және сақтауға бағытталған.

Германияда жоғары оқу орындарындағы ішкі аудит ашықтық пен қоғам алдындағы жауапкершілік қағидаттарына негізделеді. ЖОО-дар оқу процесінің тиімділігі мен нәтижелілігін қамтамасыз ету үшін қаржылық қызмет пен басқару жүйелеріне үнемі ішкі аудит жүргізуге міндетті. ЖОО-дағы ішкі аудит шығындарды басқару мен бақылаудың тиімділігін арттыруға бағытталған. Мұнда аудиторларды үздіксіз оқытудың және олардың кәсіби дағдыларын дамытудың маңыздылығы атап өтіледі, жоғары оқу орындары үшін аудит стандарттарын әзірлейтін арнайы тәуелсіз аудиторлық қауымдастық бар. Бұл аудиторларға өзгеретін талаптар мен қиындықтарға бейімделуге ықпал етеді.

Франциядағы ішкі аудитке қаржылық қызметті бақылау, басқару тиімділігін бағалау, бюджетті талдау, қаржылық міндеттемелердің орындалуын тексеру және жүйелерді тексеру кіреді. Ішкі аудит Ұлттық аудит стандарттары мен ережелеріне сәйкес жүзеге асырылады.

Канадада жоғары оқу орындарындағы ішкі аудит ашықтық пен жауапкершілік принциптеріне негізделіп, ЖОО-рында ішкі аудит қаржылық және операциялық аспектілерді қамтиды. Бұл қаржылық менеджменттің тиімділігін тексеруді, заң ережелерін сақтауды және тәуекелдерді басқару мен бақылау процестерінің тиімділігін бағалауға бағытталған.

Бұл мысалдар әртүрлі елдердегі жоғары оқу орындарындағы ішкі аудит қаржылық басқаруға, заңнаманы сақтауға және басқару тиімділігіне қатысты көптеген аспектілерді бағалауды қамтитынын көрсетеді. Осы мысалдар негізінде келесідей жоғары оқу орындарындағы шетелдік ішкі аудит тәжірибесінің кейбір негізгі аспектілерін атап көрсетуге болады:

Халықаралық ішкі аудиторлар институтының (ПА) стандарттары сияқты халықаралық ішкі аудит стандарттары шетелдегі жоғары оқу орындарында аудиторлық процестерді дамыту үшін негіз болып табылады. Бұл стандарттар ішкі аудиторлардың тәуелсіздігінің, объективтілігі мен кәсібилігінің маңыздылығын көрсетеді, сонымен қатар тәуекелдерді басқаруға және заңнаманы сақтауға назар аударады.

Жоғары оқу орындарындағы ішкі аудиттің шетелдік тәжірибесінің негізгі қағидаттары тәуекелдерді басқаруға, заманауи технологияларды қолдануға, персоналды оқыту мен дамытуға, сондай-ақ сыртқы стейкхолдерлермен өзара іс-қимылға бағытталған. Деректерді талдау және процестерді автоматтандыру сияқты заманауи технологияларды енгізу аудиттің тиімділігін арттыруға және деректерді талдаудың дәлдігін жақсартуға ықпал етеді. Жоғары оқу орындарындағы ішкі аудиттің шетелдік тәжірибесінің маңызды құрамдас бөлігі аудиторлық процестерді үздіксіз жетілдіруді қамтамасыз ету болып табылады. Бұған персоналды үздіксіз оқыту және дамыту, аудит нәтижелерін талдау және процестер мен бақылау механизмдерін жақсарту бойынша ұсыныстарды енгізу кіреді.

Сондай-ақ, жоғары оқу орнының қызметін ішкі бақылау жүйелі сипатта болуы керек, яғни ұйымдық құрылымның барлық деңгейлерінде жүргізілуі керек. Халықаралық тәжірибеге, атап айтқанда COSO тұжырымдамасына сүйене отырып, иерархиялық модельді қолдану керек, оған сәйкес жоғары оқу орнының ұйымдық құрылымы бақылау деңгейлеріне бөлінеді. Бұл ретте бақылау ортасы ректордан бастап факультеттер мен департаменттерге дейінгі жалпы иерархияға таралады, ақпараттық байланыс және өзара іс-қимыл барлық құрылымдық бөлімшелер арасында жүзеге асырылады, ал тәуекелдерді бағалауды проректорлар мен функционалдық қызметтердің басшылары жүргізеді [2].

Шетелдегі ЖОО-да ішкі аудиттің сәтті тәжірибесінің негізгі элементтерінің бірі процестер мен әдістерді үнемі жетілдіру болып табылады. Бұл деректерді талдау және аудиторлық процестерді автоматтандыру сияқты озық технологияларды пайдалануды, сондай-ақ қызметкерлерді үздіксіз оқыту мен дамытуды қамтиды.

Жалпы, жоғары оқу орындарындағы ішкі аудиттің шетелдік тәжірибесі ұлттық контексте аудиторлық қызметті дамыту үшін білім мен тәжірибенің құнды көзі болып табылады. Бұл тәжірибені зерттеу университеттерге басқару процестерін жақсартуға, ресурстарды пайдалану тиімділігін арттыруға және білім берудің жоғары сапасын қамтамасыз етуге көмектеседі.

Әдебиеттер

1. Семенова Н.С. Организация системы внутреннего аудита в вузе. Современное развитие экономических и правовых отношений. Образование и образовательная деятельность. – 2013. – С. 151.
2. Каширская Л.В., Ситнов А.А., Шамашева К.О. Организация системы внутреннего контроля и управления рисками в высших учебных заведениях. Вестник экономической безопасности. – 2019. – С. 225.